

КАЗНА МАЛОЉЕТНИЧКОГ ЗАТВОРА

Мр Тамара Марић¹

Министарство правде Републике Српске, Бања Лука

Апстракт: Казненоправни положај малољетних учинилаца кривичних дјела и прекршаја у савременим казним законодавствима је другачији од статуса пунољетних учинилаца казних деликата. С тим у вези, законом су прописана посебна правила кривичног поступка према малољетницима, али и посебне малољетничке санкције које се, по својој суштини и сврси, разликују од кривичних санкција које се изричу пунољетним учиниоцима кривичних дјела. Малољетничке кривичне санкције имају за циљ заштиту друштва од малољетничког криминалитета кроз васпитање и преваспитање, односно ресоцијализацију и правилан развој малољетника.

У оквиру опште сврхе свих кривичних санкција (а то је сузбијање противправних дјелатности којима се повређују или угрожавају вриједности заштићене кривичним законодавством), посебно је одређено да је сврха кривичних санкција према малољетницима да се пружањем заштите, бриге, помоћи и надзора, као и обезбјеђивањем општег и стручног оспособљавања утиче на развој и јачање личне одговорности малољетника, да се обезбиједи васпитање малољетника и да се обезбиједи правилан развој личности малољетника, како би се обезбиједило његово поновно укључивање у друштвену заједницу.

Малољетницима се за учињена кривична дјела, под условима који су предвиђени Кривичним законом Републике Српске, могу изрећи васпитне мјере, мјере безбједности и малољетнички затвор као посебна врста казне према старијим малољетницима.

Кључне ријечи: кривичне санкције за малољетнике, малољетнички затвор.

1 Email: t.malic@mpr.vladars.net

Увод

Малољетничко кривично право, које се примјењује према лицима која су у вријеме извршења кривичног дјела навршила четрнаест, а нису навршила осамнаест година, није само скуп законских прописа којима се одређује кривичноправни положај малољетних лица као учинилаца кривичних дјела, односно као жртава кривичних дјела. То је право које прописује посебан третман према малољетним учиниоцима кривичних дјела (Јовашевић, Икановић, 2012: 349). То је право које се заснива на личности учиниоца деликта, а не на самом деликту (Марјановић, 1998: 362). Стога се може рећи да малољетничко кривично право прелази оквире кривичног права, јер обухвата не само кривичноправне одредбе материјалноправне садржине већ и одредбе процесног и извршног кривичног права на начин, у мјери и у обиму који се односи на малољетне учиниоце кривичних дјела (Чејовић, 1985: 492). Оно се по садржини и форми својих норми издваја из кривичног права које се примјењује према пунољетним учиниоцима кривичних дјела, а поменуте одредбе дефинишу и сегмент који се односи на појам и врсте санкција, односно начин и поступак изрицања кривичних санкција. Законодавац је стога предвидио посебне кривичне санкције за малољетне извршиоце кривичних дјела које се разликују од кривичних санкција за пунољетне учиниоце кривичних дјела, како по својој суштини, тако и по својој сврси (Бабић, Марковић, 2009: 452).

Посебан статус малољетника у односу на пунољетна лица јасно је дефинисан одредбама Закона о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у кривичном поступку у Републици Српској.² Овим законом предвиђене су и посебне кривичне санкције за малољетне учиниоце кривичних дјела које се разликују од кривичних санкција за пунољетне учиниоце кривичних дјела, како по својој суштини, тако и по својој сврси (Митровић, 2012: 244).

Малољетничко кривично право предвиђа три основне врсте малољетничких кривичних санкција: а) васпитне мјере, б) казна малољетничког затворе и ц) мјере безбједности (Јовашевић, 2011: 78-79). По први пут су у Републици Српској, 2010. године, уведене нове врсте алтернативних, неформалних мјера према малољетним учиниоцима кривичних дјела. Закон о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у кривичном поступку Републике Српске прописао је двије врсте „алтернативних“ неформалних мјера према малољетним учиниоцима кривичних дјела и то: а) полицијско упозорење и б) васпитне препоруке (Симовић и др., 2010: 88). У питању је новији

2 „Службени гласник Републике Српске“, број 13/10, 61/13.

облик друштвене реакције на малољетничку делинквенцију, тзв. диверзиони облик који се темељи на преусмјеравању малољетног учиниоца од редовног кривичног поступка ка примјени одређених кривичноправних мјера које се изричу изван формалне судске процедуре. Алтернативне мјере су посебна врста мјера која је прије свега намијења за учиниоце лакших кривичних дјела.

Основне кривичне санкције за малољетнике су васпитне мјере, а под одређеним условом, малољетнику се може изрећи и казна малољетничког затвора. Када је у питању изрицање кривичних санкција, закон прави разлику између лица која су у вријеме извршења кривичног дјела навршила четрнаест, али нису навршила шеснаест година (млађи малољетници) и лица која су вријеме извршења кривичног дјела навршила шеснаест, а нису навршила осамнаест година (старији малољетници). Према млађим малољетницима могу се изрећи само васпитне мјере, док се према старијим малољетницима могу изрећи васпитне мјере, али и изузетно и казна малољетничког затвора. Осим ових кривичних санкција, под условима предвиђеним законом, могу се изрећи и мјере безбједности (Бабић, Марковић, 2009: 453).

Иако се васпитне мјере и казна малољетничког затвора битно разликују, како по условима за њихово изрицање, тако и по својој суштини, законом је прописана заједничка сврха ових санкција. У оквиру опште сврхе кривичних санкција, посебна сврха васпитних мјера и малољетничког затвора јесте да се обезбиједи њихово васпитавање, преваспитавање и правилан развој. Под васпитањем подразумијевамо свјесно и намјерно преношење искустава старијих генерација на млађе, с циљем да се те генерације оспособе за своју друштвену улогу. Васпитањем се код малољетника стварају одређена сазнања, изграђују ставови према заједничким и индивидуалним вриједностима. Процес васпитања се првенствено одвија у породици, школи, разним облицима друштвеног организовања и сл. Преваспитавање подразумијева један дужи васпитни процес који је усмјерен на отклањање негативних посљедица васпитне запуштености и на изграђивање позитивних норми понашања. Оно се најчешће спроводи у васпитним установама од стране стручних лица, општим и професионалним образовањем и сл. Под обезбјеђењем правилног развоја малољетника подразумијева се стварање таквих животних услова који омогућавају да се малољетник формира и развија у смислу опште одређености за поштовање друштвених правила понашања (Срзентић, Стајић, 1994: 407, 408).

Казна малољетничког затвора

За разлику од васпитних мјера које се могу изрећи малољетним учиниоцима кривичних дјела, а под одређеним условима и млађим пунољетним лицима, казна малољетничког затвора се може примијенити само изузетно и то према старијим малољетницима. Ову најтежу казну за малољетне учиниоце кривичног дјела са идентичним карактеристикама и условима за њену примјену познају бројни савремени кривични закони (Митровић, 2012: 299), а у домаће кривично законодавство ова казна је уведена новелом Кривичног законика ФНР Југославије из 1959. године, иако је и прије тога, под одређеним условима, било могуће кажњавање, чак и млађег малољетника (Милошевић, 2001: 216-220). Малољетнички затвор је у систему малољетничких санкција у Републици Српској прописан члановима 50–60 Закона о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у кривичном поступку Републике Српске. То је посебна врста казне која се састоји у одузимању слободе кретања старијем малољетном учиниоцу тежег кривичног дјела за, у судској одлуци, одређено вријеме (Кнежевић, 2007: 347–361). У члану 50 поменутог закона је прописано да се може казнити само кривично одговоран старији малољетник који је учинио кривично дјело са прописаном казном затвора тежом од пет година, а због тешких посљедица дјела и високог степена кривичне одговорности не би било оправдано изрећи васпитну мјеру.

Малољетнички затвор је једина врста казне у систему малољетничких кривичних санкција у Републици Српској (Симовић и др., 2010: 141). По форми је слична казни затвора која се изриче пунољетним учиниоцима кривичних дјела, јер се састоји од одузимања слободе кретања, и као таква представља најтежу врсту кривичне санкције која се може изрећи, само изузетно, старијим малољетницима као одређеној категорији учинилаца кривичних дјела. Осуђена лица казну малољетничког затвора издржавају, по правилу, заједно, а одвојено само ако то захтијева здравствено стање осуђеног или потреба осигурања безбједности и одржавања реда и дисциплине у заводу. Ова казна извршава се у казнено-поправном заводу за малољетнике, с тим да је осуђена лица женског пола издржавају у посебном одјељењу казнено-поправног завода за жене. Пунољетна лица, којима је изречена казна малољетничког затвора, смјештају се у посебно одјељење завода, као и малољетници који за вријеме извршења казне малољетничког затвора постану пунољетни.

Осуђеним малољетницима се током издржавања казне омогућава: образовање, стручно и радно оспособљавање за занимање према њиховим способностима, склоностима и дотадашњем школском и радном ангажовању, у складу са могућностима казнено-поправног завода (Игњатовић, 2006: 192-193).

Посебно обиљежје ове казне је да она представља посљедње средство у борби против малољетничког криминалитета, јер се са овом казном постижу циљеви специјалне и генералне превенције. Изрицањем казне малољетничког затвора врши се појачан утицај на малољетника да убудуће не врши кривична дјела, али утицај и на друге малољетнике да не врше кривична дјела (Подруг, 2004: 238–243).

Два су услова за изрицање казне малољетничког затвора, и то:

- да је малољетник извршио кривично дјело са тешким посљедицама;
- да је кривична одговорност малољетног учиниоца испољена у високом степену.

При изрицању ове казне, суд је обавезан да утврди постојање и степен кривичне одговорности и да процијени у конкретном случају да ли ће казном малољетничког затвора бити остварена сврха кажњавања малољетника. То даље значи да је изрицање ове казне увијек супсидијарног карактера (Симовић и др., 2010: 142), јер и поред постојања законом предвиђенх услова, суд може да не изрекне казну малољетничког затвора уколико, цијенећи све битне околности конкретног случаја, процијени да се сврха кажњавања може остарити и примјеном неке од васпитних мјера.

Одмјеравање казне малољетничког затвора

Казна малољетничког затвора која се изриче малољетном учиниоцу кривичног дјела не може бити дужа од пет година, а изриче се на пуне године и мјесеце. Поред овог општег максимума, закон познаје и максимум од десет година, и то у два случаја: када је учињено кривично дјело за које је у закону прописана казна дуготрајног затвора и када су учињена у стицају најмање два кривична дјела за које је у закону прописана казна затвора тежа од десет година. Приликом одмјеравања казне малољетничког затвора, суд ће узети у обзир све околности који се тичу личности старијег малољетника, као што су степен зрелости малољетника и процијењено вријеме неопходно за његово преваспитање. У сваком случају, казна малољетничког затвора не може се изрећи у трајању дуже од законом прописане казне затвора за то дјело, с тим да суд није по закону везан за најмању прописану мјеру те казне.

Као најтежа кривична санкција предвиђена за малољетне извршиоце кривичних дјела, казна малољетничког затвора се изузетно примјењује и то под посебним условима које је закон прописао и који морају бити кумулативно испуњени, а то су:

1) да је чинилац у вријеме извршења кривичног дјела био старији малољетник,

2) да је малољетник извршио кривично дјело за које је прописана казна затвора тежа од 5 година,

3) да постоји висок степен кривичне одговорности малољетника, тј. сматраће се да је малољетник кривично одговоран ако је у вријеме извршења кривичног дјела био урачунљив и вин, односно да је поступао умишљајно или нехатно,

4) да постоји увјерење суда да због тешких посљедица дјела и високог степена кривичне одговорности не би било оправдано малољетнику изрећи васпитну мјеру (Бабић, Марковић, 2009: 449-450).

Посебна правила за одмјеравање ове казне примјењују се у случајевима када малољетник једном радњом (идеални стицај) или са више радњи (реални стицај) изврши више кривичних дјела за која се води јединствени кривични поступак пред једним судом и та правила се разликују од правила која се иначе примјењују у случају када пунољетно лице изврши стицај. Примјена ових правила зависи од врсте санкција коју суд утврђује за учињена кривична дјела, али закон искључује могућност кумулирања изречених васпитних мјера, односно васпитних мјера са казном малољетничког затвора (Симовић и др., 2010: 142). У случају стицаја кривичних дјела, малољетнички затвор изриче по посебним правилима, и то:

а) ако старији малољетник учини више кривичних дјела у стицају, а суд нађе да за свако кривично дјело треба изрећи казну малољетничког затвора, одмјериће по слободној оцјени за сва дјела у стицају једну казну малољетничког затвора у законом одређеним границама,

б) ако суд нађе да за неко кривично дјело које је учинио старији малољетник треба изрећи васпитну мјеру, а за неко кривично дјело казну малољетничког затвора, тада ће суд за сва дјела у стицају изрећи само једну казну малољетничког затвора,

в) ако суд за дјела у стицају утврди казну затвора и казну малољетничког затвора, тада изриче јединствену казну затвора сходно правилима за одмјеравање казне за дјела у стицају учињена од стране пунољетних лица (систем асперације),

г) ако суд нађе да за неко дјело у стицају треба изрећи васпитну мјеру, а за неко дјело казну затвора, тада изриче само казну затвора (Јовашевић, Икановић, 2012: 381).

Условни отпуст, застарјелост извршења казне малољетничког затвора и брисање осуде

Лице коме је изречена казна малољетничког затвора суд може условно отпустити са даљег издржавања казне ако је издржао трећину изречене казне и ако се на основу постигнутог успјеха у извршењу казне може очекивати да ће се на слободи добро понашати и да неће вршити кривична дјела. Уз дати условни отпуст, суд може да одреди мјеру појачаног надзора уз могућност примјене једне или више посебних обавеза. У том случају, условни отпуст траје најдуже до истека законског рока трајања изречене заводске мјере упућивање у васпитну установу или упућивање у васпитно-поправни дом, под условом да прије тога није обуставио извршење изречене васпитне мјере или је замијенио другом мјером. Суд може опозвати условни отпуст у законом одређеним случајевима, тј. ако за вријеме трајања условног отпуста, малољетник учини ново кривично дјело или ако одређена мјера појачаног надзора не постиже своју сврху, односно ако малољетник не испуњава посебне обавезе које су му одређене уз васпитну мјеру појачаног надзора. У тим случајевима вријеме које је малољетник провео на условном отпусту, неће се урачунати у законско вријеме трајања изречене заводске васпитне мјере (Милошевић, 1983: 28-46).

Условни отпуст, као значајан кривичноправни и пенолошки институт, има значајну сврху у погледу малољетних осуђених лица, а састоји се од тога да се осуђени малољетник, код кога је у току издржавања казне малољетничког затвора постигнут одређен степен ресоцијализације и поправљања, упути у друштвену заједницу, тј. пусти на слободу прије времена одређеног у судској одлуци, односно прије него што је у потпуности издржао изречену казну малољетничког затвора (Митровић, 2012: 306).

Застарјелост, као основ гашења кривичне санкције усљед протеча законом одређеног времена, у случају изречене казне малољетничког затвора наступа као је протекло пет година од осуде за малољетнички затвор у трајању преко пет година, односно три године од осуде за малољетнички затвор у трајању преко три године, односно двије године од осуде за малољетнички затвор у трајању преко три године. Закон о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у кривичном поступку Републике Српске прописује само релативну застарјелост извршења казне малољетничког затвора, док се у погледу апсолутне застарјелости, тока и прекида рока застарјелости примјењују одредбе Кривичног закона Републике Српске.

Осуда на казну малољетничког затвора брише се из казнене евиденције у року од једне године од дана издржане, застарјеле или

опроштене казне ако за то вријеме осуђени малољетник није учинио ново кривично дјело. Уколико се, за вријеме трајања рока за брисање осуде, малољетном учиниоцу поново изрекне казна малољетничког затвора или казна затвора у трајању преко пет година за ново кривично дјело, тада се не може брисати ни ранија ни каснија осуда (Митровић, 2012: 311). Ако је малољетнику изречено више осуда, из казнене евиденције се може брисати свака осуда појединачно или све заједно истовремено ако за то постоје законом предвиђени услови, с тим да се осуда не може брисати док траје примјена мјере безбједности.

Извршење казне малољетничког затвора у Републици Српској

Казна малољетничког затвора по правилу се извршава у посебном казнено-поправном заводу за малољетнике који не може имати додира са казнено-поправном установом у којој казну затвора издржавају пунољетна лица. Такође, казна малољетничког затвора изречена лицима женског пола извршава се у посебном казнено-поправном заводу за малољетнице или у посебном одјељењу казнено-поправног одјељења за малољетнике.

Када је у питању организација рада и живота малољетних лица која се налазе на извршењу казне малољетничког затвора у Републици Српској, Министарство правде Републике Српске је 2015. године донијело подзаконски акт којим је регулисан сам начин извршења и друга важна питања, а тичу се организације извршења казне малољетничког затвора за малољетника. Правилник о организацији рада и начину живота малољетних и млађих пунољетних лица која се налазе на извршењу казне малољетничког затвора је објављен у Службеном гласнику, број 52/2015 и ступио је на снагу осмог дана након објављивања.

Овим правилником, између осталог, дефинисано је:

- начин пријема и утврђивање програма поступања са малољетницима;
- смјештај, исхрана и одијевање малољетника док су на извршењу;
- здравствена заштита и хигијенске мјере;
- понашање и права малољетника на извршењу казне малољетничког затвора;
- мјере и облици преваспитног рада;
- класификација, рекласификација, врсте погодности и услови за њихово кориштење;
- отпуштање малољетника са извршења казне малољетничког затвора.

Одјељење малољетничког затвора, у Републици Српској постоји од октобра 2008. године и функционише као посебно одјељење у оквиру Казнено-поправног завода Источно Сарајево. Према евиденцијама

и статистикама којима располаже Министарство правде Републике Српске, у последњих 9 година, тачније од октобра 2008. године до марта 2017. године, на издржавање казне малољетничког затвора примљено је укупно 9 малољетника (табела 1).

Год.	год. рођења малољетника	врста кр. дјела	дужина изречене казне	дужина издржане казне	основ отпушта
2008.	1. (1990)	Убиство	10 година	На издржавању од 08.04.2008.	премјештен у КПЗ Бијељина 29.08.2014.
	2. (1986)	Убиство	7 година	6 година 1 мјесец 5 дана	условни отпуст
	3. (1989)	Убиство Тешко убиство	7 година	6 година 11 мјесеци	условни отпуст
2009.	1.(1991)	Тешко убиство	8 година и 8 мјесеци	7 година 2 мјесеца 5 дана	условни отпуст
	2. (1990)	Убиство	3 године и 6 мјесеци	2 године 10 мјесеци 15 дана	условни отпуст
2010.	1. (1992)	Угрожавање јавног саобраћаја	1 година	9 мјесеци 14 дана	условни отпуст
2011.					
2012.	1. (1994)	Убиство	5 година	4 године 7 мјесеци 2 дана	условни отпуст
2013.					
2014.	1. (1996)	Силовање	2 године и 1 мјесец	2 године 1 мјесец	редован истек
2015.					
2016.	1. (1997)	Силовање	3 године	од 11.07.2016.	на издржавању
2017.					

Табела 1.

Из табеларног приказа видљиво је да се ради о старијим малољетницима који су починила најтежа кривична дјела, и то је пет малољетника починило кривично дјело убиство, два силовање и један кривично дјело из области безбједности саобраћаја. Од укупно девет старијих малољетника, који су примљени на издржавање казне малољетничког затвора, од 2008. године до данас, два малољетника се још увијек налазе на издржавању казне, шест малољетника је условно отуштено, док је само један малољетник издржао казну до редовног истека. 2011, 2013. и 2015. године није било пријема старијих малољетника на издржавање казне малољетничког затвора у Казнено-поправном заводу Источно Сарајево.

Закључак

Освртом на изнесено, евидентно је да је доношењем Закона о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у кривичном поступку Републике Српске, направљен значајан искорак у области малољетничког кривичног права, али и у области малољетничког правосуђа, самим тим што су поменути закон утврђена посебна правила поступања свих релевантних институција према дјечи која су у сукобу са законом. Посебно треба нагласити да циљ свих радњи и поступака, како у поступку кривичног поступка, тако и у фази извршења изречених кривичних санкција према малољетницима, треба да воде рехабилитацији и социјалној реинтеграцији дјетета и његовом преузимању конструктивне улоге у друштву, што је овим законом постигнуто. Доношењем Правилника о организацији рада и начину живота малољетних и млађих пунољетних лица која се налазе на извршењу казне малољетничког затвора, постављени су стандарди – како у издржавању поменуте казне, тако и у начину поступања са малољетницима који су осуђени за најтежа кривична дјела, а представљају специфичну и осјетљиву категорију лица у односу на пунољетна лица. На основу претходно наведеног, може се констатовати да се казна малољетничког затвора у Републици Српској извршава у складу са законски постављеним нормама и стандардима и у оквиру међународног правног оквира којег постављају важеће међународне конвенције, смјернице у правилима у области малољетничког правосуђа.

Литература:

1. Д. Јовашевић, В. Икановић. (2012). Кривично право Републике Српске-општи део. Бања Лука.
2. Г. Марјановић. (1998). Македоснко кривично право, Општ дел. Скопје.
3. Б. Чејовић. (1985). Кривично право у судској пракси, Књига прва, Општи део. Београд.
4. М.Бабић, И.Марковић. (2009). Кривично право-општи дио.
5. Љ. Митровић. (2012). Систем казнених санкција у Републици Српској. Бања Лука: Међународно удружење научних радника – АИС-.
6. Д.Јовашевић. (2011). Малољетничко кривично право. Ниш.
7. Н.Срзентић, А.Стајић, Љ.Лазаревић. (1994). Кривично право-општи део. Београд.
8. Н. Милошевић. (2001). Малолетничка делинквенција – стање, законодавство, пракса, Зборник радова, Криза и реформа правосуђа, Београд.
9. С.Кнежевић. Кажњавање малољетника у склопу међународних стандарда заштите људских права. *Права ријеч број 12/2007, Бања Лука, 2007. година;*
10. М. Симовић, Д. Јовашевић, Љ. Митровић, М.Симовић-Нишевић. (2010). Коментар закона о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у кривичном поступку. Бања Лука: Међународно удружење научних радника – АИС- .
11. М.Подруг. Криминалистичка превенција. *Полиција и сигурност, Загреб, број 3-4/04;*
12. Б.Петровић, Д.Јовашевић. (2005). Кривично (казнено) право Босне и Херцеговине, Опћи дио. Сарајево.
13. Д. Јовашевић. Примјена казне малољетничког затвора-стање и могућности. *Теме, Ниш, број2/2011. године;*
14. Н.Милошевић. Условни отпуст према малолетницима. *Правни живот, Београд, број 1/1983;*
15. Ђ. Игњатовић. (2006). Право извршења кривичних санкција. Београд.

JUVENILE PRISON SENTENCE

Mr Tamara Maric³

Ministry of Justice of of the Republic of Srpska

Abstract: The penal situation of juvenile offenders and offenses in modern criminal legislation is different from the status of adult perpetrators of criminal offenses. In this regard the law as prescribed by the special rules of criminal procedure under juveniles and special juvenile sanction which, by its nature and purpose, different from the criminal sanctions imposed on adult offenders criminal offenses. Juvenile criminal sanctions aimed at protecting society from juvenile delinquency through education and re-education, or resocialization and proper development of juveniles.

Within the general purpose of criminal sanctions and that the suppression of illegal activities that violate or threaten the values protected by criminal legislation, specifically stipulates that the purpose of criminal sanctions for minors to providing protection, care, assistance and supervision, as well as providing general and vocational training impact on the development and strengthening of personal responsibility of minors juveniles and to ensure the proper development of personality of minors in order to ensure his inclusion in the community.

Minors who have committed crimes, under the conditions provided by the Criminal Code of the Republic of Srpska, may be imposed educational measures, security measures and juvenile prison as a special kind of punishment against older juveniles.

Keywords: juvenile criminal sanctions, juvenile prison

³ Email: t.maric@mpr.vladars.net